

کنسرسیوم محتوای ملی

● علیرضا منسوب بصیری
● عکس: اعظم لاریجانی

کرده‌اند. برای مثال، کتابخانه مجلس شورای اسلامی یا کتابخانه دانشگاه تهران، با حجم عظیمی از محتوا، عضو این کنسرسیوم هستند. این موضوع به کاربران کمک می‌کند که وقتی به دنبال اطلاعات در زمینه‌ای می‌گردند، همه اطلاعات موجود در پایگاه‌های گوناگون را یکجا در دسترس داشته باشند. البته اگر من درباره تاریخچه کنسرسیوم صحبت کنم، موضوع کمی روشن‌تر می‌شود.

حدود سال ۱۳۸۷ بود که بحث کنسرسیوم مطرح شد و ما تصمیم گرفتیم که امکان دسترسی کاربران اینترنت به کتابخانه و اشیای دیجیتال کشور را فراهم کنیم. در همان سال یک سلسله «کارگروه» در مؤسسه ما تشکیل شد و ما پیشنهاد تشکیل کنسرسیوم را با رؤسای کتابخانه‌های بزرگ و دانشگاه‌های بزرگ کشور مطرح کردیم. زیرا مؤسسه تبیان به‌عنوان صاحب محتوا چندان مطرح نیست بلکه به واسطه امکانات فنی خود در این حوزه مطرح است. ابتدا به برخی از کتابخانه و دانشگاه بزرگ پیشنهاد دادیم. پیشنهاد ما با سیستم‌هایی که در آن زمان برای کتابداری وجود داشت، بسیار متفاوت بود. ویژگی این پیشنهاد آن بود که ما اصلاً دنبال این نبودیم که یک شیء دیجیتال را از جایی برداریم و جای دیگری کپی کنیم. درواقع، به دنبال راهی بودیم که بین سرور درگاه کنسرسیوم و درگاه مالک محتوا ارتباط برقرار کنیم تا کاربر اینترنت هر وقت شیء دیجیتالی را خواست، از طریق درگاه ما به درگاه مالک محتوا متصل شود و محتوا را دریافت کند. یکی دیگر از ویژگی‌های طرح ما این بود که اگر

اشاره

کنسرسیوم محتوای ملی، با تعامل و همکاری تعدادی از صاحبان منابع اطلاعاتی کشور و زیر مجموعه تبیان شکل گرفته است. مجموعه‌ای از کتابخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای تولیدکننده، صاحب و یا ارائه‌دهنده محتوا، با هدف تأمین دسترسی پژوهشگران و شهروندان ایرانی به محتوای مورد نظرشان، از پایان سال ۱۳۸۷ عضو این کنسرسیوم شده‌اند. هدف کنسرسیوم مزبور، تأمین دسترسی یکپارچه به محتوای موجود در کشور است تا کاربران ایرانی، بدون دغدغه از دست دادن زمان، در جست‌وجوهای متعدد و با اطمینان از صحت اطلاعات، محتوای مورد نظر را پیدا کنند و به آن دست یابند. در این شماره با کینوش عمادی، یکی از مسئولین این کنسرسیوم گفت‌وگویی انجام داده‌ایم تا اطلاعات دقیق‌تری از آن در اختیار ما قرار دهد.

● لطفاً توضیح دهید وظیفه کنسرسیوم محتوای ملی چیست و این کنسرسیوم محتوای ملی را تولید می‌کند یا وظیفه حمایت از محتوای تولید شده را بر عهده دارد؟
○ مأموریت اصلی ما این است که منابع موجود در کشور را در دسترس همه قرار دهیم. درواقع این کنسرسیوم مجموعه‌ای از مراکزی است که خودشان محتوا دارند یا محتوایی را قبلاً تولید

کنسرسیوم مجموعه‌ای از مراکزی است که خودشان محتوا دارند یا محتوایی را قبلاً تولید کرده‌اند. برای مثال، کتابخانه مجلس شورای اسلامی یا کتابخانه دانشگاه تهران، با حجم عظیمی از محتوا، عضو این کنسرسیوم هستند

ولی پاسخی دریافت نکردیم. در وزارت آموزش و پرورش هم ما با کتابخانه «پژوهشگاه آموزش و پرورش» ارتباط برقرار کردیم که خیلی مورد استقبال آن‌ها واقع شد اما هنوز نتیجه‌ای که مورد نظر ماست، حاصل نشده است. این مسئله به نظر من بیشتر به دلیل مشکلات فنی و نیز این نکته است که کتابخانه آن‌ها هنوز نرم‌افزار و سیستم جامعی برای کتابخانه دیجیتال ندارد. ما اعلام آمادگی کرده‌ایم و حتی حاضریم امکانات فنی را هم برای آن‌ها مهیا کنیم.

● قبل از اینکه در مورد چگونگی استفاده از پرتال کنسرسیوم از شما سؤال کنم، می‌خواهم کمی در مورد واژه‌هایی که به کار بردید توضیح دهید. در صحبت‌هایتان از «شیء دیجیتال» و «فرا داده» گفتید. لطفاً این کلمات را برای ما بیشتر توضیح بدهید.

○ منظور از شیء دیجیتال، محتوایی است که به صورت نرم‌افزاری وجود دارد و می‌توان آن را روی اینترنت قرار داد. هر داده و اطلاعاتی را که به صورت الکترونیکی تولید شده باشد، می‌توان نوعی شیء دیجیتال دانست و لزومی ندارد که فقط متن باشد. ما حتی مجموعه‌ای از صوت و تصویر را به عنوان شیء دیجیتال در نظر می‌گیریم.

فرا داده، داده‌ها یا متاداده - به انگلیسی Metadata - به آن دسته از داده‌ها گفته می‌شود که جزئیات یک داده دیگر را تشریح می‌کند. به عبارت دیگر، فرا داده‌ها اطلاعاتی هستند درباره داده‌های دیگر. شناسنامه کتاب یا همان برگه‌هایی که معمولاً شامل اطلاعاتی همچون نام نویسنده کتاب، تاریخ چاپ، تعداد صفحات، شمارگان، زبان کتاب، نام مترجم، کلیدواژه‌ها و غیره است، نوعی فرا داده محسوب می‌شود.

● درگاه کنسرسیوم برای چه گروه‌هایی در آموزش و پرورش مناسب است؟

○ همه می‌توانند مخاطب درگاه کنسرسیوم باشند اما در حال حاضر، درگاه کنسرسیوم شاید چندان به درد دانش‌آموزان نخورد. در مقابل، برای معلمان و مسئولان مدرسه خیلی مفید است؛ البته در این حد که معلم می‌تواند بفهمد در موضوعی خاص چه منابعی وجود دارند تا آن‌ها را به شاگردانش معرفی کند. دانش‌آموزان به خصوص دانش‌آموزان

محتوا تغییر کرد یا به روز شد، کاربر سریع متوجه این تغییر شود و بتواند از محتوای به روز شده استفاده کند. همچنین هدف دیگر ما این بود که در این فرایند شیء دیجیتال تولید شود. برای مثال، شما به دانشگاه تهران توجه کنید. کتابخانه این دانشگاه با همه عظمتی که دارد، شیء دیجیتال خیلی کمی دارد و بیشتر منابع موجود در این کتابخانه هنوز به صورت کاغذی است. درواقع، تلاش ما بر این است که منابع کاغذی موجود در کتابخانه‌ها به محتوای دیجیتال تبدیل شوند و برای کاربران ایرانی روی شبکه اینترنت قرار گیرند. ضمن اینکه میزان محتوای دیجیتال موجود در هر کشور نیز از شاخص‌های توسعه‌یافتگی محسوب می‌شود.

در نهایت، در اواخر سال ۱۳۸۷ بود که کار خود را با ۱۱ مؤسسه شروع کردیم که همه مؤسسه‌های خوب و قدرتمند مانند کتابخانه ملی، کتابخانه دانشگاه تهران و کتابخانه آستان قدس رضوی بودند و محتواهای معتبر و خوبی داشتند که می‌توانستند به ما کمک کنند. در ادامه، پرتال آزمایشی راه‌اندازی شد، تا ۲۸ آبان سال ۱۳۹۰ که پرتال اصلی کنسرسیوم رونمایی شد. این پرتال از نظر فنی در جایگاه خوبی است و از نظر محتوایی هنوز خیلی جا دارد تا به مجموعه ایده‌آلی تبدیل شود. در حال حاضر در درگاه ما نزدیک به دو میلیون فرا داده وجود دارد که از همه اعضای کنسرسیوم جمع‌آوری شده و روی پرتال قرار گرفته‌اند. فقط حدود ۴۵۰ هزار مورد آن‌ها به صورت شیء دیجیتال است که می‌تواند در اختیار محققان و پژوهشگران قرار گیرد. البته باید تأکید کنم که این دو میلیون فرا داده نیز بخشی از محتوای موجود در کشور است و ما کار زیادی داریم تا تمام محتوای موجود در کشور را تحت پوشش بگیریم.

● در حال حاضر چه مراکزی عضو کنسرسیوم محتوای ملی هستند و آیا این کنسرسیوم با نهادهای متولی آموزش، مانند وزارت آموزش و پرورش و صداوسیما هم همکاری می‌کند؟

○ در حال حاضر ۱۶ مؤسسه عضو این کنسرسیوم هستند که بیشتر آن‌ها مراکز دولتی‌اند و فهرست تمامی آن‌ها در درگاه کنسرسیوم قابل مشاهده است. شاخص‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: سازمان اسناد و کتابخانه ملی، کتابخانه دانشگاه تهران، کتابخانه دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ما از صدا و سیما هم دعوت کردیم که عضو کنسرسیوم شود

www.icnc.ir

با توجه به زیرساخت‌هایی که درگاه کنسرسیوم دارد، هر جا که امکان اسکن مدارک و محتوای کاغذی وجود داشته باشد، می‌توان این خدمات را از طریق درگاه کنسرسیوم به پژوهشگران و محققان داد. به این منظور، کسی که در جست‌وجوهایش به وجود محتوایی در کتابخانه دانشگاه تهران پی برده است، می‌تواند سفارش خود را در درگاه ثبت کند و بخواهد که صفحات مشخصی از محتوای کاغذی موجود در کتابخانه را اسکن کنند و به نشانی الکترونیکی او بفرستند. البته باید هزینه آن را نیز بپردازد.

در ضمن، وقتی شما توده عظیمی از داده را در اختیار داشته باشید، می‌توانید خدمات متفاوتی را به پژوهشگر ارائه دهید. مثلاً می‌توانید به او کمک کنید که ارجاع‌دهی دقیق و استاندارد در پژوهش خود داشته باشد یا پیشنهادهای مطالعاتی به یک محقق بدهید. برای مثال به او بگویید حالا که به دنبال این موضوع هستی، از این موضوعات و مطالب نیز می‌توانی استفاده کنی. خدمات «شبیبه یاب» هم از جمله خدماتی است که با وجود توده عظیم داده قابل دستیابی است. اگر جایی تمام محتواهای تولیدشده به صورت شیء دیجیتال باشد، به راحتی می‌توان سرقت‌های ادبی را هم شناسایی کرد و به دانشگاه‌ها و مراکز علمی یاری رساند تا کارهای دانشجویان را قبل از دفاع، ارزیابی و از اصالت آن‌ها اطمینان حاصل کنند.

یکی دیگر از اهدافی که ما در کنسرسیوم داریم، اتصال همه کتابخانه‌های کشور به یکدیگر است. به این صورت که اگر کاربری به دنبال محتوای خاصی گشت، به او گفته شود که در کدام کتابخانه‌های کشور می‌تواند آن محتوا را پیدا کند.

● در پایان، اگر آموزش و پرورش بخواهد به کنسرسیوم ملحق شود، چه پیشنهادی دارید؟

● ما از پیوستن آموزش و پرورش به کنسرسیوم بسیار استقبال می‌کنیم. اگر کتاب‌های درسی و کمک‌درسی، همچنین مجله‌های رشد و انتشارات مدرسه به کنسرسیوم ملحق شوند، کمک بزرگی به معلمان پژوهشگر می‌کنند. البته باید توجه داشته باشیم، هر مجموعه‌ای که می‌خواهد به کنسرسیوم ملحق شود، باید از کتاب و محتوای چاپی خودش نسخه دیجیتالی داشته باشد که بتوان در آن جست‌وجو کرد و فقط یک فایل «PDF» معمولی نباشد.

سال‌های پایانی دبیرستان هم می‌توانند مطالب خوبی در درگاه ما پیدا کنند اما به هر حال فضای درگاه ما چندان دانش‌آموزی نیست و شاید به دلیل جدی بودن ظاهر آن، برای دانش‌آموزان خسته‌کننده و کسل‌کننده باشد.

● چه طور معلم یا به طور کلی پژوهشگر می‌تواند از محتوای کنسرسیوم ملی استفاده کند؟

● وقتی پژوهشگری به دنبال اطلاعاتی می‌گردد، ممکن است جاهای متفاوتی را برای جست‌وجو کردن در منابع فارسی انتخاب کند. برای مثال، به درگاه کتابخانه دانشگاه تهران یا درگاه کتابخانه ملی و مرکز اسناد مجلس برود و آنجا جست‌وجوی خودش را انجام دهد و در هر درگاه هم نتیجه متفاوتی به دست آورد. کاری که ما در کنسرسیوم ملی محتوا انجام می‌دهیم این است که سعی می‌کنیم دسترسی به همه آن اطلاعات را از یک درگاه (درگاه جست‌وجوگر) برای کاربران فراهم کنیم. به این صورت که وقتی یک نفر یک «کلیدواژه» را جست‌وجو می‌کند، جست‌وجوی او در پایگاه‌های داده تمام مراکزی که عضو کنسرسیوم هستند، انجام می‌شود. در نتیجه، تمامی محتوایی که در ارتباط با موضوع مورد جست‌وجو در کشور منتشر شده‌اند، به محقق معرفی می‌شوند و او می‌تواند از کتابخانه‌هایی که این محتوا را در اختیار دارند، آگاه شود.

در خیلی از موارد این امکان وجود دارد که جست‌وجوگر در همان لحظه کل محتوای موجود را مشاهده کند و اگر امکان مشاهده بر خط (آنلاین) آن فراهم نباشد، می‌تواند سفارش دهد تا برایش تهیه و در اختیارش قرار داده شود. همچنین ما امکان دیگری به نام «از کتابدار بپرس» داریم. در چارچوب این امکان، هر روز و در زمان‌های مشخص کتابداران مراکزی که عضو ما هستند، به صورت بر خط در شبکه حاضر می‌شوند و به کاربران مشاوره می‌دهند. کاربر می‌تواند در زمینه‌های تحقیق خود از آن‌ها مشاوره تخصصی بگیرد.

● آیا شما این امکان را دارید که به سفارش کسی، محتوایی را که به صورت کاغذی است، اسکن کنید و برایش بفرستید؟

● بله این امکان هم وجود دارد. در حال حاضر این گونه خدمات درمورد اطلاعات و منابع موجود در کتابخانه دانشگاه تهران ارائه می‌شود.